

David Sudnow

Passing on: The Social Organization of Dying

PAUL TEN HAVE

Om een boek een 'meesterwerk' te kunnen noemen moet het aan bijzondere voorwaarden voldoen. Het moet een unieke bijdrage leveren aan je visie op een belangrijk thema, en dat op een manier die je boeit en die een suggestie van volmaaktheid heeft. Vorm en inhoud moeten in balans zijn. Het moet je een schok van herkenning geven, een nieuw licht werpen op je in-de-wereld-zijn en je perspectief verruimen. Er zijn maar weinig sociologische boeken die dit predikaat verdienen, dus een 'ongekend' exemplaar vinden valt al helemaal niet mee.

Mijn keuze is gevallen op David Sudnow's *Passing on: the social organization of dying*. Het is een klein boekje, zo'n 180 pagina's, een etnografie over het sterven in ziekenhuizen, een bewerkte dissertatie, geschreven toen de auteur nog geen 30 jaar oud was. Ook zijn latere leven en werk is opmerkelijk. Op zijn 30ste begon hij piano te spelen, jazz-improvisaties. Later schreef hij o.a. een boek over zijn leerproces: *Ways of the hand: the organization of improvised conduct*. Inmiddels had hij het universitaire leven de rug toegekeerd; het was (en is) geen makkelijk heerschap. Op basis van zijn eigen spel had hij een methode ontwikkeld om snel *songs* te leren spelen: *the Sudnow Method*. Met cursussen, workshops, lezingen en video's daarover schijnt hij behoorlijk geld verdiend te hebben (zie: www.sudnow.com). Maar goed, hier gaat het om zijn 'jeugdwerk', *Passing on*. Wat dat tot een meesterwerk maakt is onder andere dat het, hoewel compact en afgerond van vorm, een onuitputtelijke bron is voor reflectie op cruciale aspecten van de sociologie, het sociale leven en het menselijk bestaan.

De auteur karakteriseert zijn boek in de eerste zin van het voorwoord als volgt:

This study is, first and foremost, an ethnography. It seeks to depict the heretofore undescribed social organization of 'death work' and to do so from the per-

* Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1967

spective of those persons in our society intimately involved, as a matter of daily occupational life, in caring for the 'dying' and the 'dead' – members of a hospital staff (p. v).

Het is dus een 'procedurele' studie van de beroepsmatige praktijken van ziekenhuispersoneel die betrekking hebben op het sterven van patiënten, verricht onder supervisie van Erving Goffman, maar waarvoor Harold Garfinkel zijn belangrijkste inspiratiebron was.

A central theoretical and methodological perspective guides much of the study to follow. That perspective says that the categories of hospital life, c.g., 'life', 'illness', 'patient', 'dying', 'death', or whatever, are to be seen as *constituted by the practices of hospital personnel* as they engage in their daily routinized interactions within an organizational milieu (p. 8).

De observaties die hij rapporteert hebben betrekking op het werk in twee ziekenhuizen: het eerste een *charity hospital* aan de Amerikaanse westkust (aangeduid als *County*), waar armere patiënten in hoofdzaak werden behandeld door artsen in opleiding die geen vaste band met hen hadden, en het tweede een particulier ziekenhuis in het middenwesten (*Cohen*) waar gevestigde artsen voor hun 'eigen' patiënten zorgden. Het boek gaat vooral over het eerste ziekenhuis, waar Sudnow 9 maanden gegevens verzamelde als 'niet-participerende observant', terwijl het tweede waar hij 5 maanden verbleef meer diende als contrasterende achtergrond.

Veel van zijn observaties hebben te maken met het routinematige in de behandeling van het sterven voor hen die er veel mee te maken hebben. Zo vertelt hij dat men op afdelingen waar veel sterfgevallen voorkwamen alvast een speciale brancard voor het vervoer van lijken klaar had staan (ongewatteerd en met een speciale kap die paste in de koelcellen van het mortuarium). Ook de formulieren voor de bureaucratische afhandeling lagen al klaar, waaronder die voor het geven van toestemming voor lijkschouwing. Op zulke afdelingen vroegen mensen van de nieuwe ploeg bij binnenkomst 'hoeveel vandaag?'. Tellen van gevallen, zegt hij, is überhaupt een belangrijk aspect van professionaliteit. Men 'telt' sterfgevallen heel verschillend, al naar de eigen ervaring, de uitzonderlijkheid, of bijzondere omstandigheden of kenmerken van het geval. Beginnelingen tellen alle sterfgevallen die ze meemaken, maar zij die meer ervaring hebben alleen de uitzonderlijke. Wat men telt en vertelt hangt dus af van waar men z'n plaats heeft in de organisatie en hoe lang men die plaats al bekleedt.

Sudnow bekijkt 'sterven' dus als sociaal-organisatorisch proces. Het gaat om de 'sociale dood', die niet altijd samenvalt met het biologische sterven, en

die wordt gevormd door de details van hoe iemand behandeld wordt. In zijn beschrijvingen loopt de auteur als het ware een aantal routines na, waarin de professionele vormgeving van het sterven en het doodzijn zichtbaar wordt: de anticipatie op het naderende sterven, meer of minder energieke pogingen om het proces te keren, het constateren van de dood, de lijkbehandeling en de aankondiging van het overlijden aan eventuele nabestaanden. Daarbij legt hij nogal wat nadruk op de relatieve onaangedaanheid van het ziekenhuispersoneel in *County* ten aanzien van het sterven van de onaanzienlijken die daar *en masse* worden binnengebracht. Die onaangedaanheid krijgt reliëf in de bespreking van uitzonderingen erop, het sterven van kinderen, jonge moeders of belangrijke personen. In zulke gevallen blijken dezelfde personeelsleden wél in staat tot grotere inspanningen en betrokkenheid dan die welke ze bij standaardgevallen tonen. Dan vervalt het regiem van professionele en organisatorische ‘vergemakkelijking’ even. Dat regiem heeft ook te maken met de relatieve ‘geslotenheid’, oftewel de geringe openbaarheid van massale professionele praktijken. De verleende ‘zorg’ en de vertoonde zorgvuldigheid staan in rechtstreeks verband met de kans op formele of informele aansprakelijkheidsstelling. De contacten met buitenstaanders, zoals tijdens overlijdensaankondigingen, worden dan ook met de nodige omzichtigheid vormgegeven.

De observaties van Sudnow zijn tamelijk specifiek en in sommige opzichten extreem. Maar tegelijk laten ze iets zien van de soms onthutsende bruutheid van de lokale effecten van organisatievormen die met termen als ‘professionaliteit’ en ‘massaliteit’ aangeduid kunnen worden. Wat mensen elkaar aandoen hangt mede af van vorm waarin hun activiteiten georganiseerd zijn.

Literatuur

David Sudnow (1978) *Ways of the hand: the organization of improvised conduct*.
London: Routledge & Kegan Paul.